

Journal of Education Studies

Volume 14
Issue 1 July-September 1985

Article 10

July 1985

หัวข้อสามเณร

พุทธทาส ภิกขุ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

ภิกขุ, พุทธทาส (1985) "หัวข้อสามเณร," *Journal of Education Studies*: Vol. 14: Iss. 1, Article 10.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.14.1.10

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol14/iss1/10>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ห้วงสามเณร

พุทธทาส ภิกขุ

ลูกเสือและยุวชน ถูกยกขึ้นเป็นกำลัง
ของชาติส่วนหนึ่งอย่างออกหน้าออกตา แต่ว่า
สามเณรซึ่งเป็นกำลังส่วนหนึ่งของศาสนา
ทำนองเดียวกับที่ยุวชนเป็นให้แก่ชาตินั้น ดู
เหมือนจะมีผู้มองข้ามไป สามเณรจึงไม่เด่นใน
ศาสนา เหมือนที่ยุวชนเด่นในชาติ เมื่อเป็น
เช่นนี้แล้วก็เป็นที่ธรรมดาอยู่นั้นเองที่สามเณรได้
รับความเอาใจใส่ไม่น้อยกว่าที่ทางยุวชนได้รับ
จากชาติ เมื่อเราไม่เอาใจใส่กับยุวชนให้มากพอ
ผลร้ายย่อมเกิดขึ้นแก่ชาติ และทำนองเดียวกัน
นั้นผลร้ายบางประการย่อมเกิดขึ้นแก่ศาสนา
ในเมื่อสามเณรไม่ได้รับความเอาใจใส่ที่มากพอ

จากที่คณะสงฆ์จัดให้สามเณรกับภิกษุ
เรียนและสอบไล่เป็นอย่างเดียวกัน 100 เปอร์เซ็นต์นั้น ไม่เชื่อว่าทางการได้เอาใจใส่ในสาม-
เณร เท่าที่เอาใจใส่ต่อภิกษุ มีหน้าซ้ำบาง
อย่างยังเป็นการรุนแรงต่อจิตใจของสามเณร
ด้วยซ้ำไป เช่นการเรียนและการสอบนักธรรม
ชั้นเอก เนื่องจากหลักสูตรอันเดียวกัน สามเณร
จะต้องจดจำปาฏิโมกข์ของภิกษุ และศึกษาวิธี
การปกครองหมู่คณะ ตลอดจนการทำสังฆกรรม
เช่นเดียวกับพระมหาเถระ เช่นนี้ เป็นการ
ทรมาณสมองน้อย ๆ ของสามเณรโดยไม่รู้สึกล
ผิดหลักสูตรภาพและจิตวิทยา เช่นกับ ที่มหา-

วิทยาลัยต่าง ๆ ในโลก เขาย่อมจำกัคตอายุฝ่าย
ต่ำของผู้ที่จะเข้าไปเป็นนิสิตไว้ เพื่อไม่ให้เด็ก
ที่ยังอ่อนเกินไป เข้าไปศึกษาวิชาที่ยากเกินไป
เช่นกับที่สามเณรต้องศึกษาเรื่องของพระมหา
เถระเป็นต้น ในบัดนี้

ถ้าลองเอาใจใส่สอดส่องดูในเรื่องนี้แล้ว
ย่อมจะเกิดความคิดว่า สามเณรไม่ควรเรียน
หลักสูตรเดียวกัน 100 เปอร์เซ็นต์กับภิกษุ แต่
ควรมีหลักสูตรที่จัดไว้เฉพาะ เพื่อให้เหมาะ
แก่สมองของคนในวัยต่ำ และให้เหมาะสมแก่
การที่จะเป็นภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถรอบ
ตัวในวันข้างหน้า และเราอาจลงเห็นร่วมกันว่า
การที่เราขาดภิกษุผู้สามารถทำกิจพระศาสนา
อย่างกว้างขวางในสมัยที่โลกกำลังหมุนจีด้วย
ความก้าวหน้าเช่นนี้ น่าจะมีมูลมาจากการที่
ไม่ได้เอาใจใส่จริงจัง ใจจัดหลักสูตรการศึกษา
โดยเฉพาะของสามเณร ได้เหมาะจริง ๆ อยู่บ้าง
ก็เป็นได้ การที่สามเณรซึ่งเรียนหลักสูตรชั้น
มหาเถระเรียนเสียตั้งแต่แรกเช่นนี้ ย่อมหมด
โอกาสที่จะได้เรียนวิชาเบื้องต้นบางสิ่งบางอย่าง
ที่จะทำให้สามเณรผู้นั้นเป็นพระมหาเถระที่
ปราชญ์เปรี๊ยะที่สุดในภายหลัง ทั้งสมองยังถูก
ทรมาณมาให้แกรนเสียแต่เล็ก เสื่อมคุณภาพ
ไปในภายหลัง ทั้งร่างกายก็อ่อนแอจนเป็น
เหยื่อแห่งโรคเช่นวัณโรคได้โดยง่ายตาย ดังที่

ปรากฏอยู่ในแถลงการณ์คณะสงฆ์ อันจะเป็น
สถิติได้ว่า เปரியหนุ่มที่ถึงแก่ภรรณภาพนั้น
ภรรณภาพด้วยวัณโรคมากที่สุด รัฐบาลควรจะ
ขอให้คณะสงฆ์วางระเบียบที่เป็นการดูแล
สุขภาพ ทั้งทางกายและทางจิตของสามเณรให้
มากที่สุดเป็นพิเศษขึ้นอีกส่วนหนึ่ง เพื่อว่า
ยุวชนของศาสนาจะได้เป็นกำลังของศาสนาอย่าง
เต็มที่ในอนาคต

นี่เป็นข้อหนึ่งที่สามเณรควรได้รับความ
เอาใจใส่เพิ่มขึ้น คือในด้านหลักสูตรของการ
ศึกษาที่เกี่ยวข้องสุขภาพด้วยทั้งทางกายและ
ทางจิต

อีกด้านหนึ่งนั้น คือ ฐานะแห่งการปฏิบัติ
วัชรธรรม ในด้านการปฏิบัติธรรมและคุณธรรม
ทางจิตนี้เราย่อมเคยได้ยินได้ฟังกันมาว่า สาม
เณรที่เป็นพระอรหันต์ก็มีอยู่หลายองค์ ปรากฏ
อยู่ในปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งเมื่อใคร่ครวญดูแล้วก็
พอจะเห็นตามได้ แต่ว่าเป็นส่วนน้อยมาก เมื่อ
นำมาเทียบกับจำนวนภิกษุที่เป็นพระอรหันต์
ครั้งล่วงมาถึงปัจจุบันนี้ ในบางแห่งสามเณร
ก็คือคนใช้คนครัวเราดี ๆ นี้เอง แม้ว่าสามเณร
จะศึกษาหลักสูตรเดียวกันกับภิกษุ มีความรู้
เท่ากัน สามเณรก็ไม่ได้รับเกียรติในพิธีต่าง ๆ
เช่นเดียวกับภิกษุ ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจใน
ภุมิธรรมเช่นเดียวกับภิกษุ ซ้ำบางที่ยังเป็นพวก

ที่สำหรับขับ สำหรับล้อ หยอก อยู่ตั้งนี้แล้ว ความนับถือตัวเองจะเกิดขึ้น ในใจสามเณรได้อย่างไร

คนเราเมื่อขาดความนับถือตัวเองแล้ว ย่อมมีจิตใจสูงขึ้นไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะฉะนั้นการที่ภูมิธรรมและเกียรติของสามเณรไม่สูงขึ้นมากพอกันน่าจะเป็นเพราะขาดความเอาใจใส่ที่มากพอเหมือนกันนั่นเอง การที่สามเณรบางองค์ไปได้ไกลเป็นพิเศษ เช่นเป็นเปรียญเก้าประโยคตั้งแต่ยังเป็นสามเณรนั้น เนื่องจากในตัวเขามีอะไรที่ธรรมชาติใส่มาเป็นพิเศษต่างหาก แต่ถ้าหากว่าได้รับความเอาใจใส่ที่ถูกต้องเข้าด้วยก็ยิ่งจะได้ไกลกว่านั้น ทันสมัยกว่านั้น สามารถกว่านั้น เมื่อสามเณรถูกเอาใจใส่จนเกิดความนับถือตัวเองว่าเป็นยุวชนของศาสนาและมีความสำคัญอย่างยิ่ง จนเขาจัดอะไรๆ ให้เฉพาะด้วยความเอาใจใส่แล้ว ก็จะมีคามพยายามยกฐานะของตนขึ้นอีก จนมีภูมิธรรมทั้งมรรยาทและทางจิตรุ่งเรืองยิ่งขึ้นกว่าเก่า ก่อให้เกิดความเอ็นดูความรัก ซึ่งเป็นอำนาจที่จะเอาชนะน้ำใจคนร้ายได้เป็นอย่างมาก

เราเคยอ่านพบในคัมภีร์กันแล้วว่า มีสามเณรหลายรูปที่ความน่าเอ็นดูและความฉลาดของท่านได้ทรมานมหาจักรพรรดิ เช่นพระเจ้าอโศกมหาราช ให้อ่อนโยนและยอมรับนับถือท่านได้ และทำการบางอย่างที่ภิกษุไม่อาจทำสำเร็จได้ตั้งนั้นเป็นต้น ซึ่งล้วนแต่แสดง

ว่าสามเณรนั้นเมื่อได้รับการเอาใจใส่ที่ถูกต้องแล้วจะมีความสำคัญไม่น้อยเพียงไร ถ้าเราจะส่งสามเณรที่ฉลาดเท่ากับพระ ไปเผยแพร่วิทยาการด้วยกันในยุโรป บางทีสามเณรจะทำงานได้ผลมากกว่าเพราะความน่าเอ็นดูและอื่นๆ ข้อที่สามเณรยังเป็นเด็กนั้น ย่อมหมายความว่ามีความระมัดระวังน้อยกว่าผู้ใหญ่ด้วย แม้ฉลาดน้อยกว่าก็มีความลุ่มลึกน้อยกว่า ซึ่งถ้ามีการเอาใจใส่ให้ถูกทางแล้ว เราอาจรักษาความบริสุทธิ์ดั้งเดิมของธรรมชาติอันนี้ไว้ได้ และยังอาจส่งเสริมให้เจริญอกงามไปในทางที่จะมีกิเลสเบาบางได้อีกด้วย เราอาจได้คนที่มีการเสียสละจริง อุทิศตนแก่ศาสนาหรือส่วนรวมจริง มีความรู้เพียงพอจริงสำหรับทำงานให้แก่ศาสนา ถ้าว่าเราจะหันมาเอาใจใส่กับยุวชนของศาสนา กล่าวคือสามเณรให้เป็นอย่างปราณีตจริงๆ

เมื่อเราหันไปมองลูกกลุ่มชนต่างๆ ที่กำลังทำงานด้วยความเสียสละให้แก่ชาติอยู่ในบัดนี้แล้ว เราจะพบว่าลัทธิชาตินิยมของแต่ละประเทศนั้น ไม่ใช่เพียงแต่เขาดึงขึ้นเพื่อเป็นหลักสำหรับให้ผู้ใหญ่ยึดถือหรือจดจำไว้ แต่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยกันหาวิธีการออกใส่ลงในสมองของยุวชนที่กำลังเดินตามมาที่เดียว จึงในไม่ช้าก็ปรากฏว่าได้คนหนุ่มที่กล้าหาญจริงๆ เอาชีวิตเข้าแลกเพื่อชาติได้จริงๆ เป็นจำนวนมากพอ เป็น

ที่หน้าอัครรรย์แก่ผู้ที่ได้เห็นทั่วไปได้จริงๆ เขาเอาใจใส่ในยุวชนมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะว่าจะเป็นผู้ที่บั้นขึ้นแบบใหม่ เขาจึงบั้นคนของเขาได้จริงๆ

โดยทำนองเดียวกันนี้ ในฝ่ายศาสนาเรา ซึ่งมีหน้าที่เป็นที่พึ่งแก่โลกเราก็ต้องมีคนจริงทำนองเดียวกันนี้สำหรับทำหน้าที่ เราจึงต้องเอาใจใส่กับสามเณร ซึ่งยังอยู่ในชีวิตที่ฝึกฝนได้ง่ายกว่าภิกษุ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่แล้ว หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือเอาใจใส่ฝึกฝนกันให้อย่างยิ่งเสียแต่แรกเริ่มที่จะฝึกได้ ดีกว่ามาเอาใจใส่ฝึกฝนเมื่อปลายมือเป็นไหนๆ เพราะฉะนั้นสามเณรควรได้รับความเอาใจใส่ในสมัยที่โลกกำลังบั้นบ้วนนี้ให้มากกว่าในสมัยก่อนๆ ซึ่งเหตุการณ์ฝึกฝนอย่างตรงข้าม

ผู้เขียนเรื่องนี้แม้ไม่มีลูก แต่ก็มีหลานและเด็กอื่น ๆ ที่ถือว่าเหมือนลูกเหมือนหลานเด็ก ๆ เหล่านี้ควรจะได้บวชเป็นสามเณรดี หรือควรจะให้เล่าเรียนไปอย่างซบรวาส แล้วข้ามไปบวชเป็นพระเลยทีเดียว นี่เป็นปัญหาที่เชื่อว่าคงจะมีอยู่แก่ท่านผู้อื่นอีกเป็นจำนวนมาก และข้อที่ทำให้ลังเลในการส่งเข้ามาเป็นสามเณร ก็คือ ขัยที่หลักสูตรแห่งการศึกษาของสามเณรในบัดนี้ ไม่ค่อยจะเหมาะสมกับสมองของเด็ก ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง และทั้งสถานะและสภาพความเป็นอยู่ของสามเณร ยังไม่ได้รับ

ความเอาใจใส่ในการควบคุมมากพอที่จะปลอดภ้ย และนำเลื่อมใสจับอกจับใจเท่าที่ควรจะได้ให้มากที่สุด เพราะฉะนั้นจึงได้แต่เฝ้าใฝ่ฝันว่าเมื่อไรหนอสามเณร จะได้รับการปรับปรุงเป็นพิเศษส่วนหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับที่ยุวชนทหารของชาติได้รับ จากชาติเป็นพิเศษจากทางการทหาร

๑๐ ก.ย. ๘๕

หมายเหตุคณะบรรณกร

บทความนี้ท่านอาจารย์พุทธทาสเขียนไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนา” ใต้ปี ๒๔๘๕ แม้เนื้อหาบางตอนจะพ้นสมัยไปบ้าง แต่เนื้อหาหลักก็ยังมีคุณค่า สำหรับการพิจารณาถึงปัจจุบันและอนาคตของสามเณร โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ในหลายท้องที่มีแนวโน้มว่าจำนวนสามเณรที่เข้ามาบวชเรียนในพระศาสนาจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากการยอมรับวิถีสถาณะของการศึกษาในพระธรรมเมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่ทางคณะสงฆ์เองก็ยังไม่มโนโยบายที่เด่นชัดอย่างที่เลยที่จะปรับปรุงการศึกษาและสภาพความเป็นอยู่ของสามเณรให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เราหวังว่าบทความอันนี้ของท่านพระมหาเถระรูปนี้ จะกระตุ้นให้เพื่อนสหธรรมิกที่ห่วงใยพระศาสนาตรึกตรองนึกคิดในเรื่องนี้ อย่างจริงจังขึ้นต่อไป